

¹⁵ Палешник С. Інтерпретаційні акти в судовій практиці // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4 (75). – С. 261.

¹⁶ Нестерова Н. В. Интерпретационные акты судебных органов и их основные признаки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2013/Pravo/9_143297

Резюме

Антошкіна В. К. Поняття та правова природа судових інтерпретаційних актів.

Визначена правова природа судових інтерпретаційних актів. Дано визначення судового акту як юридичного документу. Наведено основні ознаки судових інтерпретаційних актів. Встановлено значення та функціональне навантаження судових інтерпретаційних актів у судовому тлумаченні.

Ключові слова: судовий акт, інтерпретаційний акт, судове тлумачення, нормативне тлумачення, джерела права.

Резюме

Антошкина В. К. Понятие и правовая природа судебных интерпретационных актов.

Определена правовая природа судебных интерпретационных актов. Дано определение судебного акта как юридического документа. Приведены основные признаки судебных интерпретационных актов. Установлено значение и функциональное назначение судебных интерпретационных актов в судебном толковании.

Ключевые слова: судебный акт, интерпретационный акт, судебное толкование, нормативное толкование, источники права.

Summary

Antoshkina V. The concept and legal nature of judicial interpretational acts.

The work contains a definition of the legal nature of judicial interpretational acts. The notion of judicial act as a legal document. The article describes the main features of judicial interpretational acts. The author describes the importance and functional load judicial interpretational acts in a judicial interpretation.

Key words: judicial act, interpretative act, legal nature, judicial interpretation, statutory interpretation, the sources of law.

УДК 347.129:340.5

М. М. ВЕЛИКАНОВА

Марина Миколаївна Великанова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету культури і мистецтв

ОКРЕМІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВЧЕНЬ ПРО РИЗИК

Проблематика ризику досить давно стала предметом досліджень різноманітних галузей науки. Складність та неоднозначність цього поняття породили надзвичайний інтерес до нього, що обернувся величезною кількістю досліджень, метою яких, у переважній більшості, було напрацювання найоптимальніших моделей управління ризиками.

Дослідження ризику здійснювалося як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, проблеми поняття ризику, розподілу його наслідків, впливу на відповідальність порушувалися в працях Р. А. Майданика, Н. І. Майданик, С. В. Михайлова, В. А. Ойгензіхта, А. І. Омельченка, В. Д. Примака, С. В. Резніченка, В. О. Заросила, Д. О. Беззубова, О. В. Дудника, В. М. Тімашової та інших науковців. Серед зарубіжних учених це: С. Годеме, Л. Жюлью де ла Моранд'єр, Р. Кантільйон, І. Тонер, В. Варкалло та інші не менш видатні вчені. Проте поряд із означеним виникає необхідність аналізу розвитку вчень про ризик. І хоча ця проблематика вже порушувалась науковцями, все ж вона потребує узагальнення й осмислення етапів становлення вчень про ризик та виникнення теорій ризику.

У зв'язку з цим **метою** цієї публікації є аналіз та узагальнення окремих етапів розвитку вчень про ризик і виділення домінуючих теорій ризику.

Ризик як явище, що так чи інакше впливає на людське життя, був усвідомленим ще із виникненням цивілізації. При цьому мало місце не лише сприйняття негативних чи позитивних аспектів поняття ризику, а й вживалися спроби мінімізації його негативних проявів та розподілу збитків. Проте, незважаючи на особливе місце ризику та його вплив на прийняття рішень, досить тривалий період ризик не викликає серйозного інтересу серед дослідників. Перші важливі дослідження проблематики ризику з'являються лише в епоху Відродження.

Варто зазначити, що проблематика ризику була цікавою математикам, філософам, політологам, економістам, соціологам. У юристів інтерес до цієї категорії виник порівняно недавно, а тому і комплексних наукових досліджень ризику та його юридичних наслідків небагато. З огляду на зазначене аналіз концепцій

ризик у правовій доктрині доцільно здійснювати паралельно із дослідженням поглядів представників різних галузей науки на ризик у певний період часу.

Як зазначалося вище, категорія ризику була відомою людству вже давно. Першими носіями поняття «ризик» були жерці, завданням яких було знизити можливості втрат від стихій¹. Загалом, у той час ризик розумівся як незалежні від людини обставини, що можуть спричинити збитки. Такі обставини пов'язувалися із волею богів, а тому були поза межами розуміння людей, і тим більше можливості впливу на них.

Не змінилася ситуація і з поширенням основних релігій. У період Середньовіччя, коли домінувало божественне сприйняття світу, все, що відбувалося, пояснювалося або божою ласкою, або божим гнівом. У будь-якому випадку, майбутнє людини було в руках Бога. Тому в людей і не виникало потреби аналізувати свою поведінку й прогнозувати майбутнє, якщо таке майбутнє від них не залежало. Єдине, що піддавалося контролю в тогочасному суспільстві – це обставини, які можуть спровокувати прихильне, або, навпаки, осудливе ставлення Бога (наприклад, гріх). У цьому контексті управління ризиками в тогочасну епоху зводилося до виявлення таких обставин (по можливості) і прийняття відповідного рішення з їх врахуванням. Варто зазначити, що в епоху середньовіччя у центрі світобудови був Бог, тому все в картині світу було обожненим і рівною мірою сходило до Творця.

Зрозуміло, що такий специфічний світогляд не сприяв зародженню, і тим більше, розвитку концепцій ризику. Хоча навіть у період абсолютної влади церкви, проблематика вибору, свободи, фатуму все ж таки порушувалася. Зокрема, Аврелій Августин у своїй праці «Про свободу волі» зазначає, що сама справедливість призначається для засудження гріхів і шанування праведних вчинків, а тому, можливо, було б благом, якби людина була позбавлена свободи волевиявлення. Адже те, що не зроблено добровільно, не було б ні гріхом, ні праведним вчинком, звідси, і покарання, і нагорода були б несправедливі, якби людина не володіла свободою волі. Однак і в покаранні, і в нагороді повинна бути справедливість, оскільки це одне з благ, які походять від Бога. І тому філософ робить висновок, що Бог повинен був дати людині вільну волю².

Фома Аквінський також розмірковував над категоріями свободи та вибору. На його думку, людина – істота розумна, яка наділена вільною волею, при цьому розум (інтелектуальні здібності) є коренем будь-якої свободи. Свобода людської волі проявляється саме в можливості вести себе самостійно до мети. Свобода в нього постає як діяння, що відповідає усвідомленій необхідності, таке, що впливає із божественного статусу, характеру та мети порядку світобудови³.

Як видно, роздуми середньовічних філософів про свободу, вибір, долю не суперечать світосприйняттю того часу і підтверджують тезу про відсутність можливості в людини самостійно впливати на своє майбутнє.

Що стосується праворозуміння середньовічних юристів, то так чи інакше воно базувалося на положеннях римського права та ідей римських юристів. При цьому розуміння ідей справедливості та свободи коливалося від виведення їх у верховний критерій будь-якого права, до підпорядкування позитивним нормам закону. Проте навіть найпрогресивніші на той час ідеї загальної свободи та рівності всіх перед законом, висловлені юристами-легістами, все ж не приводять до появи концепцій ризику, хоча і закладають підґрунтя для формування вчень у наступні епохи.

Зміна концепції та ієрархічного уявлення про світобудову в епоху Відродження створили передумови для зародження та розвитку вчень про ризики. Ідея антропоцентризму, за якою людина є центром Всесвіту й метою усіх подій, проголошує прагнення людини не пристосовуватися до середовища, а змінювати його відповідно до своїх потреб. Тепер людство прагнуло самостійно впливати на своє майбутнє, що породжувало не тільки необхідність оволодіння навичками прогнозування, а й можливість впливу на розвиток подій.

Вперше заінтересованість ризиком виникла у вчених-математиків, яких він спонукав на дослідження ймовірностей за допомогою різноманітних математичних розрахунків. І хоча це спочатку здійснювалося з метою винайдення формули для виграву, проте такий інтерес до обчислень ймовірних вигравів чи програшів поклав початок серйозним науковим дослідженням феномену ризику.

Як відомо, у 1654 р. шевальє де Мере звернувся із пропозицією до Паскаля вирішити питання розподілу між двома гравцями банку в незакінченій азартній грі, коли один із них виграє. Паскаль за допомогою адвоката і математика П'єра де Ферма розробили теорію, яка не тільки дозволила розподілити банк між гравцями, а й привела до відкриття теорії ймовірності, що стала математичною основою теорії ризику.

Загалом, відкриття теорії ймовірності є логічним досягненням того часу. Епоха Ренесансу характеризується великою кількістю географічних відкриттів, розвитком культури, науки, медицини, економіки. Як уже зазначалося, переосмислюються роль і місце людини в суспільстві, закладається розуміння людства як єдиної спільноти. І, як наслідок, з'являється потреба в мінімізації негативних проявів такої діяльності – ризиків. А тому поява теорій, що допомагають вирахувати такі ризики та визначити найоптимальніші варіанти поведінки в умовах ризику, є вже викликом, потребою часу. І не дивно, що теорія ймовірності із забаганки гравців перетворюється на потужний інструмент обробки, інтерпретації та використання інформації⁴.

У подальшому пошуки науковців привели до виникнення таких теорій, як теорема Байєса, яка пояснює можливість підвищення якості рішень на підставі математичної обробки поєднання нової і старої інформації; Закону великих чисел, за яким відмінність між середніми значеннями величин, що спостерігаються у вибірці, і істинним середнім значенням по всій сукупності буде зменшуватися при збільшенні обсягу вибірки тощо.

З середини XVIII ст. ризик набуває позитивного відтінку і розглядається як набір можливостей, відкритих для вибору. Таке введене Д. Бернуллі поняття корисності в подальшому було покладено в основу проце-

су прийняття рішень і теорії вибору, що дало змогу системно розглядати категорію ризику. На думку Пітера Л. Бернштейна, Д. Бернуллі запропонував стандарт для оцінки розумності поведінки людини⁵.

Суть теорії Д. Бернуллі зводиться до наступного. Виходячи із тези, що корисність благ зворотно пропорційна їх наявній кількості, учений вважав, що рішення, які приймаються людьми, мають визначену й передбачувану структуру. Так, якщо задоволення, отримане від кожного наступного прирощення багатства менше, ніж від першого, то й збиток від програшу буде завжди перевищувати корисність від рівного за розміром виграшу. А в силу того, що більшість людей не схильні до ризику, то й логічно, що передбачуваним рішенням у цій ситуації буде відмова від такої діяльності⁶. Разом із тим варто підкреслити: Д. Бернуллі виходив із того, що при прийнятті рішень розумна людина має оцінювати корисність за будь-яких обставин і на підставі такої оцінки приймати рішення. При цьому, на його думку, оцінка обставин і прийняття рішень базуються на фактах, які є об'єктивними і одними й тими ж для всіх. І хоча він і зазначав, що не останню роль у прийнятті рішень відіграє досвід, така його позиція в подальшому була піддана критиці. Проте, не вдаючись до дискусії про доведеність гіпотези Д. Бернуллі, варто віддати належне його вченню про ризик, адже він був першим, хто звернув увагу на вольову складову ризику. Це поклато початок дослідженню ризику психологами та появи нових концепцій ризику.

У подальшому так чи інакше категорія ризику стала предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, Р. Прайс, який вважається основоположником страхової статистики як комплексу ймовірнісних методів, застосовуваних нині усіма страховими компаніями як основа обчислення зборів і виплат, намагаючись розв'язати задачу, поставлену Т. Байесом, застосував підхід, що полягав у використанні нової інформації для уточнення ймовірності, заснованої на старій інформації⁷.

К. Ф. Гаусс, який хоча і не цікавився управлінням ризиком, розвинув положення теорії ймовірності, теорії великих чисел та теорії вибірки Я. Бернуллі, А. де Муавра та Т. Байеса, заклавши основу сучасних методів контролю ризику. Учений виходив із аналізу дзвоноподібної кривої, проте за мету ставив не встановлення точного значення, а оцінку помилок, намагаючись виділити середнє від середнього. Такий нормальний розподіл на сьогодні і є основним елементом більшості систем управління ризиком. Разом із тим напрацювання К. Ф. Гаусса спонукали інших учених до дослідження поняття «нормального розподілу». Саме цій проблемі і були присвячені роботи Ф. Гальтона, який вивів загальний принцип сходження до середнього (регресію), суть якого полягає у тому, що всі процеси і явища, незалежно від того, де б вони не знаходилися на дзвоноподібній кривій, перетворюючись, тяжіють до середніх значень. При цьому не має значення, наскільки малою чи великою є група таких процесів чи явищ. Такий підхід Ф. Гальтона в подальшому привів до поняття кореляції.

Історичні зміни, що відбулися в суспільстві (Перша світова війна, Велика депресія), породили інші підходи до розуміння сутності ризику та управління ним. Стали піддаватися сумнівам попередні методи вирахування ризику: трикутник Паскаля, дзвоноподібна крива, сходження до середнього. Розпочався пошук методів систематичного аналізу випадковостей.

Ф. Найт у своїй роботі «Ризик, невизначеність і прибуток» розмежовує такі поняття, як ризик і невизначеність. На його думку, ризик є невизначеністю, яка може бути вимірною, а тому по суті взагалі не є невизначеністю. Автор зазначає, що невизначеність, яку можна будь-яким способом звести до об'єктивної кількісно визначної ймовірності, можна шляхом групування випадків звести і до повної визначеності. Практична відмінність між категоріями ризику та невизначеності полягає в тому, що, коли йдеться про ризик, розподіл результатів у групі випадків відомий або завдяки апріорним розрахункам, або зі статистичних даних минулого досвіду, тоді як в умовах невизначеності це не так з тієї загальної причини, що ситуація, з якою доводиться мати справу, досить унікальна, і немає можливості сформувати будь-яку групу випадків. Тобто, основу невизначеності становлять неповторювані події і, як наслідок, вона не може бути визначена жодною статистикою. Механізмами, які можуть сприяти зменшенню невизначеності, є: страхування; збір інформації про ділову кон'юнктуру; одержання детальних інструкцій, призначених для безпосереднього керівництва цілеспрямованою поведінкою (продаж подібного роду інструкцій здійснюється юристами, проповідниками, викладачами, всілякими експертами і консультантами); розподіл невизначеності між різними альтернативами⁸.

Паралельно з Ф. Найтом над проблемою ризику та невизначеності працював і Д. М. Кейнс. Поеднувало цих двох учених те, що і Ф. Найт, і Д. М. Кейнс відходили від методики екстраполяції з минулого, тобто прийняття рішень, базуючись на частоті подій у минулому. Зокрема, Д. М. Кейнс пропонував здійснювати прогнозування не на підставі подій, а на підставі припущень, виходячи з того, що якщо схожі події неодноразово спостерігались у минулому, то це не створює підстави вважати, що вони повторяться у майбутньому. Критикуючи теорію ймовірності, учений намагався довести, що у світі панує невизначеність, а не математична ймовірність. Одним із підтверджень цього є прагнення мінімізувати ризики за рахунок контрактів, що мають юридичну силу⁹.

Таким чином, аналіз учень про ризики допомагає виділити наступі теорії ризику.

Теорія корисності, основоположником якої справедливо вважають Д. Бернуллі, в кінці XVIII ст. була доопрацьована І. Бентамом. Як уже зазначалося, в основі поведінки людини лежить корисність. Приймаючи рішення, люди віддають перевагу тому, що є найбільш бажаним. Проте приймаючи рішення в умовах невизначеності, необхідно керуватися вимірами та розсудливістю. Люди розумні завжди приймають рішення на підставі об'єктивної оцінки інформації. І якщо такі рішення призводять до помилок, то це скоріше є випадковим. І Д. Бернуллі, і його послідовники не брали до уваги поняття програшу. Тобто, вибір полягав у тому, щоб визначити, яка із можливостей є кращою, ціннішою, скоріше приведе до збільшення блага. Можливість

збитків взагалі не розглядалася. До речі, ця теорія була в подальшому використана у формулюванні закону попиту та пропозиції: ціна повністю залежить від корисності, яка, своєю чергою, зумовлена кількістю предметів споживання, що нам належать.

Теорія причинно-наслідкового зв'язку, представниками якої були П.-С. Лаплас, Ж. А. Пуанкаре, виходить з того, що будь-яка подія завжди має певну причину. Навіть в тих ситуаціях, коли подія видається випадковою, вона все ж зумовлена якоюсь причиною, нехай, навіть, поки що невідомою. Виходячи з цього, стає можливим управління ризиком, і, навпаки, визнаючи залежність подій від випадку, ми тим самим позбавляємося можливості управляти ризиком. При цьому сутність управління ризиком полягає в максимізації набору обставин, що піддаються контролю, та мінімізації набору змінних умов, які контролювати не вдається і в рамках яких зв'язок причини і наслідку прихований¹⁰. Досить схематично суть теорії зводиться до того, що знання причини допомагає передбачити наслідок. Проблема полягає лише в тому, що ніхто й ніколи не може заволодіти усією інформацією, необхідною для прийняття рішення. Крім того, якість уже зібраної інформації не завжди є однозначно встановленою. Це і призводить до того, що будь-яка діяльність здійснюється в умовах невизначеності і є певною мірою ризикованою.

У ХХ ст. з'являється теорія ризику як усвідомленої форми мистецтва життя, засновником якої вважається нобелівський лауреат К. Ерроу. В основі цієї теорії лежить теорія причинно-наслідкового зв'язку, яка допомогла авторові створити концепцію управління ризиком як мистецтвом життя. Суть цієї концепції досить проста: не можна досягти абсолютної впевненості, оскільки більшість інформації є або неточною, або неповною, а тому людина завжди перебуває в певному невіданні. У цьому стані перед людиною стоїть вибір лише відмовитися чи не відмовитися від гіпотези. Вибору між відмовитися та прийняти гіпотезу немає, оскільки прийняти можна лише те твердження, щодо якого не виникає жодних сумнівів. Таким чином, здійснюючи вибір в умовах невизначеності, значення має тільки готовність особи прийняти на себе наслідки такого вибору, тобто наскільки малою чи великою є ймовірність помилки, щоб не відмовитися чи відмовитися від гіпотези. І якщо особа доходить висновку, що ймовірність помилки є малою, вона не відмовляється від гіпотези, хоча і стверджувати, що гіпотеза є достовірною, не може.

Дуже близькою до теорії причинно-наслідкового зв'язку є теорія хаосу, яка зводиться до того, що явища, які на перший погляд здаються хаотичним набором випадковостей, є проявом прихованого порядку. А тому найменші зміни в ньому стають причиною як злетів, так і падінь.

Теорія стратегічних ігор (засновник – Джон фон Нейман), на відміну від теорії корисності, передбачала участь у прийнятті рішення не однієї особи, а кількох, які намагаються максимізувати свої вигоди одночасно, знаючи про мету, вигоду й можливі дії інших учасників¹¹. У цій теорії надається нове значення невизначеності. На відміну від попередніх теорій, які просто сприймали невизначеність як об'єктивно існуючу обставину, у теорії ігор невизначеність досліджується та встановлюється її джерело – наміри інших осіб. А тому прийняття рішень базується на мінімізації невизначеності, що досягається за рахунок переговорів та домовленостей між учасниками відносин, які за своєю суттю є компромісом.

Ще однією із теорій ризику є теорія спрощення, яка, зокрема, пов'язана з професійним ризиком. Головною ідеєю цієї теорії є принцип покладення відповідальності за заподіяння шкоди на особу, яка таку шкоду завдала. Залежно від того, що є підставою для відшкодування такої шкоди, в межах теорії спрощення виділяються наступні підходи.

Підставою відшкодування завданої шкоди є сам факт спричинення такої шкоди. У цьому випадку, на думку представників такої теорії, суб'єктивна умова цивільно-правової відповідальності – вина – не має враховуватися при притягненні до відповідальності особи, яка завдала таку шкоду. А тому й нівелюється така умова відповідальності, як протиправність порушення суб'єктивних цивільних прав, адже з точки зору цієї теорії не має значення, як діяв суб'єкт, завдаючи шкоду. І хоча італійські представники цього підходу зазначали, що факт спричинення шкоди необхідно розглядати з точки зору його шкідливості для суспільства, проте вони також підтримували ідею відповідальності за вчинене діяння. Цей підхід одержав назву теорії інтегрального ризику.

Інший підхід був застосований представниками історичної школи, на думку яких не можна покласти шкоду тільки на тих осіб, які таку шкоду завдали. Іншими словами, відшкодування спричиненої шкоди ставиться у залежність від того, як діяла особа – обережно чи ні. При цьому все ж таки визнається, що не будь-яке діяння спричиняє відшкодування шкоди, а лише те, яке приносить вигоду її заподіювачеві.

Євгеній Годеме, наводячи декілька теорій ризику, підтримує ідею невиконання, за яке боржник не відповідає¹². Він указує на традиційні схеми розподілу ризику при випадковій неможливості виконання (ризик випадкової загибелі речі несе її власник, і ризик лежить на кредиторі). На думку автора, тягар ризику виконання зобов'язання також переноситься і на кредитора.

Існує й теорія виробничого ризику, згідно з якою ризик розподіляється між учасниками залежно від сфер їх діяльності (теорія сфер). У силу того, що ті чи інші особи беруть участь у певному виді діяльності, яка завдає шкоди, то й розподіл завданої шкоди здійснюється між ними пропорційно ступеню ризику.

Теорія прийняття ризику (або теорія добровільного ризику) заснована на тій ідеї, що оскільки особа, здійснюючи певну діяльність, знає про ймовірні негативні наслідки такої діяльності, це вказує на добровільне прийняття ризику, а тому така особа не може вимагати відшкодування завданої шкоди при відсутності вини її заподіювача. Водночас зазначається, що не варто ототожнювати добровільне прийняття ризику з добровільним прийняттям шкоди, заподіяної з вини або помилки особи.

В. А. Ойгензіхт розглядає ризик у двох аспектах: 1) як підставу відповідальності при випадкових, але протиправних обставинах, пов'язаних із діями особи, що спричинила збитки, по відношенню до якої презюмується допущення нею можливості таких наслідків; 2) як підставу розподілу збитків, у тому випадку, коли немає протиправності при об'єктивно випадкових чи об'єктивно неможливих обставинах, або коли збитки спричинені правомірними діями суб'єкта¹³. При цьому автор вказує, що відповідальність за принципом завдання шкоди хоча й існувала у радянській правовій доктрині, проте чинне на той час законодавство все ж таки принцип спричинення шкоди розглядало як винятковий, застосування якого допускалося лише в певних випадках. Тому, на його думку, намагання підмінити принципом спричинення шкоди принцип вини є невірним, оскільки він ігнорує будь-який прояв волі суб'єктів, будь-яке усвідомлення ними можливих наслідків та відповідальності за них. Таким чином, автор підтримує ідею винної відповідальності.

Отже, хоча ризик, як категорія об'єктивної дійсності, був усвідомленим ще з виникненням людської цивілізації, його цілеспрямоване дослідження науковцями розпочинається лише в епоху Відродження. Зміна світосприйняття людьми, економічні перетворення в суспільстві, політичні трансформації здійснюють вплив на розуміння сутності ризику та підходів до управління ним, спричиняючи появу різноманітних теорій ризику. Виникаючи на конкретному етапі розвитку людства, кожна теорія, з одного боку, віддзеркалює сприйняття ризику суспільством, а з іншого, – закладає підґрунтя для подальшого дослідження сутності, видів ризику та розподілу його наслідків.

¹ Юридичний ризик та юридична безпека : моногр. / В. О. Заросило, Д. О. Беззубов, О. В. Дудник, В. М. Тімашова. – К. : Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, 2012. – С. 17.

² *Аврелій Августин*. О свободе воли / Аврелий Августин. URL : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.ru/HRISTIAN/AWRELIJ/swoboda.txt_with-big-pictures.html# (дата звернення: 01.12.2016).

³ *Нерсесянц В. С.* Философия права : учеб. для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. / В. С. Нерсесянц. – М. : Норма, 2006. – С. 540.

⁴ *Бернстайн Питер Л.* Против богов: Укрощение риска / Бернстайн Питер Л. ; пер. с англ. – М., 2000. – С. 11.

⁵ Там само. – С. 75.

⁶ *Даниил Бернулли*. Галерея экономистов / Даниил Бернулли URL : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=../in/bernoulli/biogr/bernoulli_b2.txt&name=bernoulli&img=brief.gif (дата звернення: 11.01.2017).

⁷ *Бернстайн Питер Л.* Вказана праця. – С. 89.

⁸ *Найт Ф. Х.* Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт ; пер. с англ. – М. : Дело, 2003. – С. 257.

⁹ *Бернстайн Питер Л.* Вказана праця. – С. 146–148.

¹⁰ Там само. – С. 128.

¹¹ Там само. – С. 150.

¹² *Годэмэ Евгений*. Общая теория обязательств / Евгений Годэмэ ; пер. с фр. И. Б. Новицкого. – М. : Юрид. изд-во, 1948. – С. 380–387.

¹³ *Ойгензіхт В. А.* Проблема риска в гражданском праве (Часть общая) / В. А. Ойгензіхт. – Душанбе : Ирфон, 1972. – С. 216.

Резюме

Великанова М. М. Окремі етапи розвитку вчень про ризик.

У статті досліджується розвиток як загальних, так і правових вчень про ризик. Робиться висновок, що розуміння сутності ризику та підходів до управління ним зумовлене зміною світосприйняття людей, економічними перетвореннями та політичними трансформаціями. Це породжує виникнення різноманітних теорій ризику.

Ключові слова: ризик, алеаторні ризики, майнові ризики, неалеаторні ризики, теорії ризику.

Резюме

Великанова М. Н. Отдельные этапы развития учений о риске.

В статье исследуется развитие как общих, так и правовых учений о риске. Делается вывод, что понимание сущности риска и подходов к управлению им обусловлено изменением мировосприятия людей, экономическими преобразованиями и политическими трансформациями. Это порождает возникновение различных теорий риска.

Ключевые слова: риск, алеаторные риски, имущественные риски, неалеаторные риски, теории риска.

Summary

Velykanova M. Some stages of the doctrines of risk.

The development of both general and legal doctrines of risk is examined in the article. In connection with the research the article concludes that understanding the nature of risk and approaches to the management of it is depended from outlook of people, economic changes and political transformations. This gives rise to the emergence of various theories of risk.

Key words: risk, aleatory risks, property risks, risks not aleatory, theories of risk.